

Ing. Václav Š i r o,
profesor SZTŠ Zatec

Volynští učitelé v boji za osvobození vlasti

Volynští krajané přinesli v boji za osvobození "staré" vlasti z fašistického otroctví nemalé oběti krve a životů. Přispěli k vytvoření 1. čs. armádního sboru v SSSR jak počtem vojáků, tak i nemalými obětmi hmotnými. Padesátitisícová menšina, oslabená mobilizací do polské armády v roce 1939, do sovětské armády v letech 1940 - 41, dále řádním okupantů a banderovců, kterým spolu s oběti Českého Malína padlo za oběť téměř 1,000 krajanů, dala 1. čs. armádnímu sboru v SSSR v roce 1944 na 12,000 vojáků, mužů i žen. Na 2,000 z nich odvodní komise vrátily pro stáří, nezletilost, nebo špatný zdravotní stav. Do čs. armády přicházely celé rodiny. Mimo 2. čs. paradesantní brigádu, kde jich sloužilo na 350, tvořili 2/3 početních stavů bojových útvarů 1. čs. armádního sboru v SSSR.

S příchodem do čs. armády poskytli armádě vydatnou pomoc hmotnou. Dle zdaleka neúplných záznamů generála Jaroslava Dočkala to bylo :

přes 800 koní s komplektními postroji, nebo sedly,

přes 400 kusů skotu a prasat o váze přes 150 tun masa,

250 koňských povozů,

20 kočárů,

250 tun mouky a obilnin

30 psacích strojů a hudební nástroje pro dvě čtyřicetičlenné vojenské kapely a další materiál.

Vojáci 1. brigády sebrali 600,000 rublů na zakoupení tankové kolony Český Malín. U 3. brigády sbírka vynesla 170,000 rublů. Volynští nováčci se podstatně podíleli na výsledku sbírek.

Sbíralo se na tanky i v mnohých českých osadách. Tyto sbírky vynesly částku 800,000 rublů.

V bojích za osvobození vlasti, dle neúplných jmenných seznamů

zahynulo :

- v čs. armádě přes 1,500 volyňských krajanů, z toho jeden jako letec ve Velké Británii, jeden u Dunkerque,
- v sovětské armádě na 600,
- v polské armádě na 50,
- v partyzánských oddílech přes 20.

Odkud se v této krajaňské větvi po více než sedmdesátiletém odloučení od vlasti vzalo tolik národního uvědomění, vlasteneckého cítění a protifašistického smýšlení?

Určitý vliv měla I. světová válka. Mnozí krajané sloužili v České Družině, později v čs. legiích na Rusi. Při odchodu legií z Ukrajiny většinou demobilizovali a vrátili se domů na Volyň. Vznik samostatné ČSR přispěl k zvýšení jejich národního sebevědomí a hrdosti. Stejně tak i jejich relativně dobrá situace hospodářská, daleko vyšší kulturní a životní úroveň než u ostatních národností žijících na Volyni. Nemalý podíl měl také krajaňský tisk, v první řadě "Krajaňské listy", redigované a vydávané Josefem Foitíkem v Lucku. "Krajaňské listy" se od první chvíle okupace ČSR postavily do služeb pokrokového směru čs. zahraničního odboje. Zanikly po Hitlerově útoku na Polsko.

Hlavní podíl však měly české školy a čeští učitelé v období mezi I. a II. světovou válkou. V první řadě soukromé české školy vydržované Českou matičkou školskou v Lucku, podporovanou spolkem "Komenský" v Praze. Na státních školách se povinně vyučovalo v jazyce polském. Čeština byla jen trpěným předmětem. I tam čeští učitelé vykonali kus poctivé práce. Při nejmenším snesou náročné srovnání s českými kantory - buditeli z doby našeho národního obrození. Vzpomínám na mnohé z nich, jako na lidi ušlechtilé, zapálené pro své učitelské poslání mezi krajanů, z jejichž řad většinou sami pocházeli. Stejně obětavě jako ve škole, pracovali i mimo školu. Řídili a vedli krajaňský život v českých osadách : sokolské jednoty, hasičské spolky, ochotnická divadla, pěvecké a různé dou-

čovací kroužky a pod. Neměli při tom, především učitelé soukromých "matičních" škol, na různých ustláno, ani po stránce hmotné, a se strany polských úřadů ani po stránce morální. Jedinou odměnou jim byla úcta a láska mladého pokolení, které vzdělávali a vychovávali.

Spolu s celou menšinou také zaplatili krvavou daň válce a fašistické okupaci. První obětí z řad českých učitelů byl Adolf Tuček z Vilemovky. Zahynul v polské armádě v roce 1939.

Po připojení Volyně k SSSR v roce 1939 se řady českých učitelů doplnily řadou mladých. Slibný vývoj byl záhy přerušen věrolomným Hitlerovým vpádem a okupací v roce 1941.

Vzpomínám na svého prvního učitele v osadě Česká Dorostaj, Emila Brabence. Na jeho práci s námi ve škole i mimo školu. Na jeho vyhraněné protifašistické smýšlení už v době před II. světovou válkou. Jako jeden z prvních českých učitelů se v roce 1943 stal obětí Gestaps v Lucku.

Učitelé Mikuláš Jandola z Libánovce a Taraba v Kopčci byli zavražděni banderovci.

Mladý učitel Václav Hnídek z Máslenky padl v sovětské armádě u Smolenska v roce 1941.

Na spontánním nástupu do řad 1. čs. armádního sboru měla velkou zásluhu ilegální protifašistická organizace volyňských krajanů "Blaník". Vznikla na podzim 1941. Založili a vedli jí většinou mladší učitelé : Vladimír Knop, Josef Liška, Dimitrij Somol, Josef Valeš, Josef V. Rejzek a řada dalších naděnců. Rejzek vydával ilegální český časopis "Hlasatel". "Blaník" v něm informoval krajany o událostech na frontách, v situaci, kdy okupanti všechny radiopřijímače zabavili. Připravoval je ke vstupu do čs. armády.

Vlastenčení nebylo pro učitelé prázdnou frází. Ač podle sovětských branných zákonů z roku 1944 měli právo zůstat na školách na svých místech, v relativním bezpečí, daleko za frontou, všichni zdravotně způsobilí učitelé do padesáti let dobrovolně vstoupili do čs. armády, zároveň s ostatními krajany. Jaký to rozdíl ve

srovnání s německým profesorem z Remarqueovy knihy "Na západní frontě klid"...

Nikterak se nesnažili využít svého vzdělání k tomu, aby se ulili na teplá místa v armádním týlu a hospodářských správách. Věkově mladší většinou absolvovali čs. nebo sovětské důstojnické školy a dosáhli důstojnických hodností. Prodělali pak boje na Dukle, ve SNP, u Jasla, Liptovského Mikuláše, Ostravy a na Moravě.

U Nižného Komarníku padl mladý učitel, podporučík pěchoty Jan Pospíšil z Českých Novin. Ve Svidníku, po najetí na protitankovou minu zahynul osvědčený velitel baterie 45 mm protitankových kanónů, podporučík dělostřelectva Václav Straka. U Liptovského Mikuláše padl Evžen Nevečeřel. Záhy po válce, při zajišťování bezpečnosti našeho pohraničí zahynul podporučík dělostřelectva Emil Horák z Hulče.

Poručík pěchoty Vladimír Knop vynikl jako osvětový důstojník SPO /smíšeného průzkumného oddílu/. Poručík dělostřelectva Josef Liška se vyznamenal jako velitel baterie v bojích u Liptovského Mikuláše a v boji s tanky v Břestu na Moravě. U minometky vynikl podporučík dělostřelectva Vlastimil Beneš. U tankové brigády se osvědčili jako zpravodajští důstojníci poručík Josef Vařeš a poručík Vojtěch Štěpánek. U 2. čs. parabrigrády Karel Václavík. Osvědčila se řada dalších,

Mnozí z nich byli v bojích raněni : Vladimír Knop, Josef Liška, Josef V. Rejzek, Václav Kazda, Josef Vejnar, Jindřich Buchalský, Václav Zárybnický...

Václavu Kazdovi zůstaly po zranění hlavy trvalé následky. V roce 1946 spáchal na Žatecku sebevraždu...

Úplný přehled se mi při nejlepší vůli nepodařilo sestavit...

Starší učitelé, neschopni služby se zbraní v ruce, prokázali díky svým znalostem a životním zkušenostem neocenitelné služby ve vojenské administrativě, hospodářských správách, štábech a pod.

O českých učitelích, kteří působili na východní, sovětské části Volyně, případně i v dalších oblastech SSSR, mám přehled ještě neúplnější. Přesto mohu s čistým vědomím prohlásit, že se ve válce zachovali stejně čestně a statečně, jako učitelé na západní, do roku 1939 polské části Volyně. Dle mých, zdaleka neúplných informací, v 1. čs. armádním sboru sloužili: Leonid Merunko *(Antonín Merunk z Antonovky)*, Štěpán Nepraš z Čechohradu u Melitopole, Antonín Fal-tus z Malinovky u Kijeva, Drahoslav Vlačíha ze Zubovščiny a Fedor Košátko z Dědovy Hory. Leonid Merunko zahynul při náletu na čs. železniční transport u Priluk v roce 1943, za přesunu ke Kijevu. Příslušník 2. čs. parabrigády, Fedor Košátko byl v roce 1944 u Ostrogu zabit banderovci, když přijel domů na dovolenou. *Antonín Merunk a Antonín Vacek padli u Hutky*
Většina českých učitelů z východní Volyně sloužila a bojovala v sovětské armádě už od roku 1941. Přehled o jejich uplatnění a ztrátách si při nejlepší snaze nedovedu učinit. Učitel Alexandr Ent z Hutky Marjetin byl v roce 1944 raněn na řece Jižním Buhu. Zůstal invalidou.

Teměř všichni volyňští učitelé po válce optovali pro ČSR a zůstali v Československu, nebo v roce 1947 reemigrovali. ~~xxxxxxx~~ Pokud vím, vrátil se do SSSR jen poručík spoj. Drahoslav Vlačíha. Působí tam jako profesor dějepisu. Někteří mladší, kteří dosáhli důstojnických hodností, se po válce věnovali vojenské dráze. Generálské hodnosti dosáhl Josef Valeš. Hodností plukovníckých: Vladimír Knop, Rostislav Krejčí, Josef Krejčí, Štěpán Nepraš, Dimitrij Somol. Karel Václavík a snad ještě další...

Starší většinou zůstali věrni svému původnímu učitelskému povolání. Pracovali v něm, a pokud ještě neodešli do důchoďu, či nezemřeli, stejně skromně a obětavě, jako před válkou na Volyni. Profesor Jaroslav Chudoba, ředitel STŠ v Bekovnici byl nedávno jmenován zasloužilým učitelem. O všech ostatních, přehled bohužel nemám.

Za vše, co pro výchovu české mládeže na západní i východní

Volyni, a po válce ve vlasti vykonali, i za jejich účast a oběti
v boji za osvobození vlasti, všichni zaslouží uznání a upřímný
dík celé naší socialistické společnosti.